

In the name of Allah, the compassionate, the merciful
به نام خداوند بخشنده مهربان

سرشناسه	: حسینی کوهساری، سیدمفید، ۱۳۵۴-
عنوان و نام پدیدآور	: مطالعات قرآنی و تفسیری معاصر در اندونزی (روش‌ها و گرایش‌ها) / سیدمفید حسینی کوهساری، فاطمه فتح‌اللهی ارمی.
مشخصات نشر	: قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری	: ۲۰۹ ص:، جدول، نمودار(رنگی).
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۳۱۵-۱۳۴-۷
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. [۲۰۳] - ۲۰۹.
موضوع	: قرآن -- تحقیق -- اندونزی / Indonesia -- Research -- Qur'an
موضوع	: قرآن -- بررسی و شناخت / Qur'an -- Surveys
	: تفاسیر -- تاریخ و نقد / Qur'an -- Commentaries -- History and criticism
	: تفاسیر -- مطالعات تطبیقی / Qur'an -- Commentaries -- Comparative studies
موضوع	: اندونزی / Indonesia
شناسه افزوده	: فتح‌اللهی ارمی، فاطمه، ۱۳۶۵-
شناسه افزوده	: جامعه المصطفی ﷺ العالمية. مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ
شناسه افزوده	: Almustafa International Translation and Publication center / Almustafa International University
رده بندی کنگره	: BP۳/۶۵
رده بندی دیویی	: ۱۵/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۹۰۰۱۵۱۹
مرجع تولید: پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ	
این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است	

BP1505

مطالعات قرآنی و تفسیری معاصر در اندونزی (روش‌ها و گرایش‌ها)

مؤلف: سیدمفید حسینی کوهساری و فاطمه فتح‌اللهی ارمی

چاپ اول: ۱۴۰۱ ش / ۱۴۴۴ ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

چاپ: چاپخانه دیجیتال المصطفی ﷺ / شمارگان: ۵۰۰ قیمت:

مراکز پخش

◀ ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸ تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴

تلفکس: (داخلی ۱۰۵) / +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۵

◀ ایران، قم، بلوار محمد امین، سه‌راه سالاریه تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۲۱۳۳۱۰۶

📧 pub_almustafa

🌐 pub-almustafa.ir

✉ miup@pub.miu.ac.ir

باسپاس از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثریاری رساندند.

● مدیر انتشارات: مصطفی نوبخت ● مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری ● ناظر چاپ: ایوب جمالی

همه حقوق برای ناشر محفوظ است

مطالعات قرآنی و تفسیری معاصر در اندونزی (روش ها و گرایش ها)

سید مفید حسینی کوهساری

فاطمه فتح‌اللهی ارمی

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی، فراروی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پایبندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این رو، مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و اندیشه‌های ناب و ژرف، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری علیه السلام می‌باشد.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی، اقتضا دارد که دانش پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم، با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند، گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

بالندگی مراکز آموزشی، درگرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و پژوهشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه، نشاط علمی مراکز آموزشی و پژوهشی را در پی دارد. «جامعة المصطفی علیه السلام العالمية» به‌عنوان بخشی از این مجموعه، که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام

فهرست مطالب

۱۱	چکیده
۱۳	کلیات
۱۳	مقدمه
۱۴	پیشینه مطالعات پیرامون تفاسیر قرآنی اندونزیایی
۱۵	نتایج و دستاوردهای تحقیق

بخش اول: مفهوم‌شناسی

۱۹	فصل اول: تعاریف اصطلاحات
۱۹	۱. تعریف تفسیر
۱۹	۲. تعریف تفسیر قرآن کریم
۲۰	۳. تعریف روش‌های تفسیری
۲۲	تاریخچه روش‌ها و گرایش‌های تفسیری
۲۳	تقسیم‌بندی روش‌های تفسیر قرآن از منظر صاحب‌نظران
۲۵	انواع روش‌های تفسیر قرآن
۲۵	۱. روش تفسیر قرآن به قرآن
۲۶	۲. روش تفسیر روایی قرآن
۲۶	۳. روش تفسیر عقلی - اجتهادی
۲۷	۴. روش تفسیر علمی قرآن

۲۸. ۵. روش تفسیر اشاری قرآن
۲۸. ۶. روش تفسیر جامع و کامل
۳۰. تعریف گرایش‌های تفسیری
۳۱. انواع گرایش‌های تفسیری
۳۱. ۱. گرایش تفسیری فقهی
۳۱. ۲. گرایش تفسیری کلامی
۳۲. ۳. گرایش تفسیری ادبی و لغوی
۳۲. ۴. گرایش تفسیری فلسفی
۳۲. ۵. گرایش تفسیری اجتماعی
۳۳. ۶. گرایش تفسیری تربیتی
۳۵. فصل دوم: آشنایی با اندونزی
۳۷. تاریخ اسلام در اندونزی
۴۶. وضعیت کنونی اسلام در اندونزی
۴۷. جریان‌های اسلامی اندونزی
۴۷. دوره اول
۴۸. ۱. نهضت علمای دین
۴۸. ۲. نهضت مسلمانان آچه سوماترایی
۴۹. دوره دوم
۴۹. جنبش‌های اسلامی معاصر در اندونزی
۴۹. جماعت محمدیه
۵۰. نهضت العلماء
۵۰. جماعت اسلامی
۵۰. حزب دارالاسلام
۵۱. حزب سجمومی (شورای مشورتی مسلمانان اندونزی)
۵۱. سازمان فرهنگی - سیاسی شرکت اندونزی
۵۳. مختصری از تاریخچه پیدایش شیعه در اندونزی

۵۴. تشیع معاصر در اندونزی
۵۶. شیعه معاصر پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران در اندونزی
۵۷. ظرفیت‌های زبانی «زبان اندونزیایی» (Bahasa Indonesia)
۶۰. تاریخ تفسیر در اندونزی
۶۱. شکل‌گیری دانش تفسیر در اندونزی

**بخش دوم: معرفی مطالعات و تفاسیر مهم اندونزی با تأکید بر تفاسیر معاصر
به همراه معرفی روش‌ها و گرایش‌های تفاسیر**

۶۷. مقدمه
۶۹. فصل اول: تفاسیر تألیفی به زبان اندونزیایی
۶۹. ۱. ترجمان المستفید، اثر شیخ عبدالرئوف الفنصوری سینکل
۷۲. ۲. تفسیر المراح اللبید اثر شیخ نووی بنتانی
۷۵. ۳. تفسیر القرآن الکریم اثر محمود یونس
۷۷. ۴. تفسیر روضة الفرقان اثر احمد سنوسی
۸۰. ۵. تفسیر الفرقان اثر احمد حسن
۸۲. ۶. تفسیر القرآن اثر زین‌الدین حمیدی و فخرالدین
۸۴. ۷. تفسیر الابریز لمعرفة تفسیر القرآن باللغة الجاویة اثر کیایی حاجی بصری مصطفی
۸۶. ۸. تفسیر النور پرفسور حسبی الصدیقی
۹۱. ۹. تفسیر الازهر اثر بویا حمکا
۱۰۳. ۱۰. تفسیر القرآن الکریم اثر هنس بگو یاسین
۱۰۷. ۱۱. تفسیر وزارت دین اندونزی
۱۰۹. ۱۲. تفسیر رحمت اثر عمر بکری
۱۱۱. ۱۳. تفسیر المصباح اثر پرفسور محمد قریش شهاب
۱۲۰. ۱۴. تفسیر پاسه
۱۲۲. ۱۵. تفسیر الاثیر اثر احمد سونحاجی
۱۲۳. ۱۶. تفاسیر السراج الوهاج، حکمة بالغة و... اثر محمد یونان یوسف
۱۲۷. ۱۷. تفسیر القرآن الکریم تفسیر محمد قریش شهاب بر مبنای نزول

۱۲۸. تفسیر اللباب استاد محمد قریش شهاب
۱۲۹. تفسیر موضوعی وزارت دین
۱۳۱. تفاسیر موضوعی دکتر قریش شهاب
۱۳۵. تفسیر علمی قرآن منتشرشده از سوی وزارت دین
۱۳۷. تفسیر موسوعه اعجاز در قرآن و حدیث
- فصل دوم: تفاسیر ترجمه‌ای
۱۴۱. ترجمه تفسیر طبری
۱۴۲. ترجمه تفسیر قرطبی
۱۴۲. ترجمه تفسیر المراغی
۱۴۲. ترجمه تفسیر روح البیان
۱۴۲. ترجمه تفسیر فی ظلال القرآن
۱۴۲. ترجمه تفسیر ابن کثیر
۱۴۲. ترجمه تفسیر فتح القدير
۱۴۲. ترجمه تفسیر جلالین
۱۴۳. ترجمه تفسیر القرآن الایسر
۱۴۳. ترجمه لباب التفسیر ابن کثیر
۱۴۳. ترجمه صحیح تفسیر ابن کثیر
۱۴۳. ترجمه تفسیر المیسر
۱۴۳. ترجمه تفسیر جزء عم ابن کثیر
۱۴۳. ترجمه التفسیر المنیر
۱۴۴. ترجمه تفسیر السعدی
۱۴۴. ترجمه تفسیر ابن عباس
۱۴۴. ترجمه تفسیر نور القرآن
۱۴۴. ترجمه تفسیر المیزان
۱۴۴. ترجمه تفسیر نمونه

بخش سوم: شخصیت‌ها و مطالعات قرآنی و تفسیری شیعی در اندونزی

- مقدمه ۱۴۷
- وضعیت کتب شیعه در کشور اندونزی ۱۴۸
- کتاب‌ها و مطالعات شیعی اندونزیایی ۱۴۹
- تحلیلی از کلیت کتاب‌های اهل بیتی علیهم‌السلام در اندونزی ۱۵۱
- مهم‌ترین شخصیت‌های قرآنی مورد اقبال شیعیان ۱۵۲
- حضرت امام خمینی رحمته‌الله‌علیه ۱۵۲
- شهید مطهری رحمته‌الله‌علیه ۱۵۴
- حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای، رهبر معظم انقلاب ۱۵۵
- حضرت آیت‌الله امینی رحمته‌الله‌علیه ۱۵۶
- آیت‌الله فقیه امامی ۱۵۷
- استاد قرائتی ۱۵۷
- آیت‌الله العظمی سبحانی ۱۵۸
- علامه طباطبائی رحمته‌الله‌علیه ۱۵۸
- شهید صدر رحمته‌الله‌علیه ۱۵۹
- شهید دستغیب رحمته‌الله‌علیه ۱۶۰
- آیت‌الله العظمی مکارم شیرازی ۱۶۰
- آیت‌الله العظمی مظاهری ۱۶۱
- آیت‌الله مصباح رحمته‌الله‌علیه ۱۶۱
- آیت‌الله العظمی جوادی آملی ۱۶۲
- آیت‌الله موسوی لاری رحمته‌الله‌علیه ۱۶۳
- شهید بهشتی رحمته‌الله‌علیه ۱۶۳
- کمال السید ۱۶۴
- آیت‌الله محمدی ری‌شهری ۱۶۴
- شهید سید محمد باقر حکیم ۱۶۴

- تحلیل کتاب‌های قرآنی و حدیثی شیعی اندونزیایی _____ ۱۶۵
- فهرست کتاب‌های قرآن، علوم قرآن و تفسیر _____ ۱۶۵
- تحلیلی از وضعیت کتاب‌های قرآنی شیعی _____ ۱۶۹
- فهرست کتاب‌های حدیثی شیعی اندونزیایی _____ ۱۷۲
- تحلیلی از کتاب‌های حدیثی شیعی اندونزیایی _____ ۱۷۴

بخش چهارم: جمع‌بندی و پیشنهادها

- فصل اول: جمع‌بندی _____ ۱۷۹
- فصل دوم: پیشنهادها _____ ۱۹۳
- منابع و مآخذ _____ ۲۰۳

چکیده

تفاسیر کشور اندونزی قدمتی قریب به چهارصد سال داشته و مسیر روبه‌رشدی را پیموده است. از حدود ۴۰ تفسیر منتشرشده به زبان اندونزیایی، نیمی از آن‌ها ترجمه تفاسیر قرآن از زبان‌های دیگر و نیمی دیگر، تألیف مفسران اندونزیایی است. همچنین قریب به نیمی از تفاسیر تألیفی نیز ترجمه‌محور است و بخش تفسیری آن اندک است. این تحقیق به دنبال آن است که ضمن معرفی تفاسیر معاصر اندونزی و کتاب‌های قرآنی شیعی، روش‌ها و گرایش‌های تفاسیر اندونزیایی به‌خصوص تفاسیر معاصر را روشن کند. البته مبحث روش‌ها و گرایش‌های قرآنی در این کشور، موضوعی جدید است و دستیابی به روش‌ها و گرایش‌های تفسیری در این کشور، کاری دشوار است.

پس از بررسی‌های انجام‌شده روشن گردید که صرفاً تعداد محدودی از تفاسیر این کشور همچون تفاسیر *المصباح*، *الازهر*، *النور* و *سراج وهاج* و نیز چند تفسیر خاص که به شکل گروهی نوشته شده‌اند، ماهیت چندروشی و چندگرایشی دارند و بقیه تفاسیر، تک‌روشی یا دو‌روشی هستند. عمده روش‌های مورد استفاده در تفاسیرهای اندونزی، روش‌های قرآن به قرآن، نقلی، عقلی - اجتهادی و علمی - تجربی است و عمده گرایش‌های آن‌ها، گرایش‌های کلامی، اجتماعی و علمی است. روش‌های تفسیری اشاری، فلسفی و ادبی و گرایش‌های نوین تفسیری، کمتر دیده می‌شود و گرایش علمی اگرچه رواج یافته است، اما عمدتاً محدود به علوم تجربی بوده و مطالعه میان‌رشته‌ای در

عرصه قرآن و علوم انسانی، هنوز در ابتدای راه است. تفسیر موضوعی نیز، روند روبه‌رشدی داشته و امروزه بیشتر پایان‌نامه‌ها و تحقیقات قرآنی با این روش تنظیم می‌شوند.

معروف‌ترین شخصیت‌های تفسیری اندونزی، پروفسور قریش شهاب و پروفسور حمکا هستند که تفاسیر آن‌ها از نظر روش و گرایش نیز از قوت بالایی برخوردارند. غیر از تفاسیر این دو، می‌توان تفاسیر تألیف‌شده از سوی وزارت دین اندونزی از قبیل تفسیر وزارت دین، تفسیر موضوعی وزارت دین، تفسیر علمی وزارت دین و دائرةالمعارف اعجاز علمی قرآن و حدیث را قوی‌ترین تفاسیر اندونزی از حیث روش و گرایش دانست.

در کنار بررسی مطالعات تفسیری اندونزی، توجه به مطالعات قرآنی شیعی به زبان اندونزیایی نیز از اهمیت برخوردار است. بیش از هزار کتاب شیعی به زبان اندونزیایی تألیف و ترجمه شده که قریب به ده درصد آن با قرآن و تفسیر مرتبط است و بیشتر آن‌ها در حوزه تفسیر قرآن است و کتاب‌های مربوط به علوم قرآن به تعداد انگشتان یک دست هم نمی‌رسد. در میان کتاب‌های موجود، به ندرت رویکرد تطبیقی یا مقارنه‌ای با منابع قرآنی و تفسیری اهل سنت وجود دارد. همچنین جای خالی کتاب‌هایی که از نگاهی بالا، تصویر جامعی به مطالعات و تحقیقات قرآنی و تفسیری شیعه ارائه کند، خالی است.

در میان کتاب‌های یادشده، در زمینه مطالعات جدید قرآنی از قبیل روش‌ها و گرایش‌های تفسیری، قواعد تفسیری، قرآن و مستشرقان، وحی و معجزه‌شناسی، قرآن و هرمنوتیک، فلسفه تفسیر و مبانی کلامی تفسیر، کتاب یا محتوای خوبی ترجمه نشده است؛ درحالی‌که منابع و تحقیقات خوبی در سال‌های اخیر در ایران تألیف شده است.

علی‌رغم وجود ظرفیت‌های قابل توجه علمی و تحقیقات در حوزه قرآن و تفسیر و نیز حدیث از سویی و وجود شبهات علیه شیعه در خصوص قرآن از سوی دیگر، به شکل نسبی در این عرصه خلأهای جدی وجود داشته و نیاز است که با لحاظ اولویت‌ها و شناخت نیازها، منابع بیشتری تألیف و ترجمه گردد.